

Plantedirektoratet

Sektor for Frø og Sædekorn

Den 6. oktober 2009

J.nr.: PD 060-160-000003

BLU/LBO

Referat af mødet i udvalget for plantegenetiske ressourcer den 16. september 2009 i Plantedirektoratet, Sorgenfri

I mødet deltog følgende medlemmer af udvalget:

Sven Bode Andersen, KU-LIFE

Anders Borgen, Økologisk Landsforening

Ole Callesen (AU-DJF, udvalgets formand)

Susanne B. Hjuler, FødevareErhverv

Ahmed Jahoor (afløser Bettina Tykgaard Mortensen, Sammenslutningen af danske Sortsejere)

Rikke Bagger Jørgensen (Risø-DTU)

Jens-Peter Nepper (Landbrugets Kartoffelfond)

Hans Erik Svart (Skov- og Naturstyrelsen)

Øvrige deltagere i mødet:

Dorrit Krabbe, Fødevareministeriets departement

Lars Landbo, Plantedirektoratet

Birgitte Lund, Plantedirektoratet

Morten Rasmussen, NordGen

Dagsorden

1. Orientering fra Plantedirektoratet

2. Orientering fra Fødevareministeriet

a) Handlingsplan for jordbrugets plantegenetiske ressourcer, herunder DJFs projekt om vilde slægtninge

b) Støtteordningen for plantegenetiske ressourcer

3. Orientering fra NordGen

4. Det forestående møde i FAO's kommission for genetiske ressourcer
5. Status for nordisk projekt om planteforædling
6. Udkast til EU-regler om bevaringssorter af grøntsager
7. Eventuelt

1. Orientering fra Plantedirektoratet

Plantedirektoratet har nu lavet lovgivning, som gør det muligt at markedsføre bevaringssorter af landbrugsplanter i Danmark. Der er tale om dansk gennemførelse af et EU-direktiv. Plantedirektoratet er i gang med at lave en vejledning om den nye lovgivning.

Plantedirektoratet har anbefalet departementet, at Danmark tilslutter sig til det europæiske genbankssamarbejde AEGIS.

Plantedirektoratet har afleveret en rapport til FAO om dansk jordbrugs plantegenetiske ressourcer. Den skal, sammen med rapporter fra andre lande, bruges ved udarbejdelsen af den 2nd statusoversigt over klodens plantegenetiske ressourcer for fødevarer og jordbrug.

Plantedirektoratet afholdt et seminar om "Gamle sorter – nye muligheder" den 25.-26. Marts 2009 på Tune Landbrugsskole. På seminaret fik deltagerne i projekter under Fødevareministeriets støtteordning for plantegenetiske ressourcer muligheder for at udveksle erfaringer og ideer både med hinanden og med myndighederne. Fødevareministeriet forventer på et senere tidspunkt at afholde et tilsvarende seminar for de ny projektdeltagere under støtteordningen.

Det globale sikringsrum for klodens plantegenetiske ressourcer for jordbruget, som ligger på Svalbard, har fejret etårs fødselsdag under stor pressebevågenhed. Plantedirektoratet var som dansk styrelsesmedlem af NordGen på Svalbard og deltog i fejringen.

2. Orientering fra Fødevareministeriet

2. a, Fødevareministeriets handlingsplan 2008-10 om jordbrugets plantegenetiske ressourcer

Departementet redegjorde kort for, at gennemførelsen af Fødevareministeriets handlingsplan 2008-10 for jordbrugets plantegenetiske ressourcer skred planmæssigt fremad.

Handlingsplanen indeholder bl.a. et projekt i samarbejde med Kulturministeriet, herunder Gl. Estrup, om at udvikle undervisningsmateriale om plantegenetiske ressourcer. Som en udløber af dette ses der også på muligheden af at lave en "Kulturhistorisk Kogebog".

Derudover er Fødevareministeriet begyndt at se på, om der er behov for at gøre en indsats for at sikre bevaringen af såkaldte reliktpanter, dvs. planter som oprindeligt er blevet indført og dyrket i f.eks. klostre som bl.a. medicinalplanter eller krydderurter. Rundt omkring i landet findes der stadigvæk rester tilbage af de oprindelige bestande. Ikke mindst fra et kulturhistorisk synspunkt er de bevaringsværdige. (se også punktet ”Orientering fra NordGen”).

Fødevareministeriet spurgte, om udvalget havde kommentarer til, at Ministeriet nu vil gå i gang med at gennemføre handlingsplanens kapitel 5 om forskning, herunder mulighederne for at styrke samarbejdet mellem de forskningsmiljøer, der arbejder med plantegenetiske ressourcer.

Flere udvalgsmedlemmer sagde, at der var behov for at øge samarbejdet mellem forskningsmiljøerne og foreslog, at Fødevareministeriet tog initiativ til at organisere et netværk af områdets forskere. Fødevareministeriet takkede for tilbagemeldingen og sagde, at man vil indkalde til et møde om sagen.

Fødevareministeriet vil i 2010 begynde at udarbejde en ny handlingsplan 2011-13 for jordbrugets plantegenetiske ressourcer. Udvalget vil blive inviteret til at komme med forslag til, hvad planen skal indholde.

En vigtig del af den nuværende handlingsplan er DJF's projekt ”Bevaring af plantegenetiske ressourcer i de vilde slægtinge til jordbrugets afgrøder”. Projektet skal gøre status over forekomsten af ca. 100 vildtvoksende plantearter. DJF orienterede om projektet og uddelte en statusbeskrivelse (se bilag 1).

Udvalget spurgte om offentligheden, f.eks. amatørbotanikere, var inddraget i projektet. DJF sagde, at det primært skete via naturvejledere.

Udvalget spurgte videre, om projektet undersøgte populationernes genetiske struktur og f.eks. vurderede forekomst af indkrydsning fra dyrkede populationer. DJF svarede, at det havde man ikke mulighed for at gøre på nuværende tidspunkt.

Udvalget pointerede, at en række af de omhandlede arter var ukrudtsarter, hvorfor det også var vigtigt at inddrage private, dyrkede arealer i undersøgelsen.

NordGen nævnte, at man har ansat en miljøkoordinator for at sætte mere fokus på miljøaspekter og in-situ bevaring. DJFs projekt falder godt i tråd med dette. De andre nordiske lande er også meget interesserede i det danske projekt.

2.b, Fødevareministeriets støtteordning for plantegenetiske ressourcer

FødevareErhverv (FERV) orienterede om forløbet af ansøgningsrunden i 2009, der var den tredje under støtteordningen: FERV havde modtaget 24 ansøgninger om projekter svarende til i alt 16 mio. kroner. Der var afsat 4 mio. kroner til uddeling i 2009, og FERV havde godkendt 7 projekter svarende til dette beløb. En liste over de godkendte projekter findes på FERV's hjemmeside.

Næste ansøgningsrunde forventes at være fra 15. august til 1. oktober 2010.

Udvalget bemærkede, at der tydeligvis er stor interesse for ordningen, men også at der er stor forskel på det beløb, der er til rådighed, og det beløb der samlet er ansøgt om. Det kunne tyde på, at der er behov for at fokusere ordningen mere.

NordGen opfordrede til, at sikkerhedskopiering af vegetativt materiale, som er et af målene med ordningen, ses som et fælles nordisk anliggende. Altså, at der laves aftale mellem de nordiske lande om bevaring af denne type plantemateriale.

FERV agter i øvrigt at evaluere og justere støtteordningen inden næste ansøgningsrunde. Udvalget vil blive inddraget i dette arbejde.

3. Orientering fra NordGen

Der er ansat en Miljøkoordinator i NordGen. Der bliver etableret en kontaktgruppe for miljøspørgsmål med to deltagere fra hver af de nordiske lande.

Et seminar om in situ bevaring vil blive afholdt 1.-2. december 2009.

NordGen får mere og mere materiale i samlingen. Bevaringen af dette materiale, og ikke mindst det deraf følgende behov for opformering, øger NordGens omkostninger. NordGen har sendt en oversigt til Nordisk Ministerråd om de økonomiske konsekvenser af dette.

Arbejdsgrupperne er blevet genetablerede. Der er fire grupper:

- a) Korn
- b) Øvrige landbrugsafgrøder
- c) Grøntsager, kartoffel, urter og medicinalplanter
- d) Frugt, bær og pryddplanter

Der skal udpeges to deltagere fra hvert nordisk land til hver af disse arbejdsgrupper. For at sikre at der er en bred faglig ekspertise i samtlige arbejdsgrupper, vil NordGen komme med forslag til deltagere, herunder fra Danmark.

Hvert andet år vil der blive holdt seminar på Svalbard, jf. den tidligere omtale af fødselsdagsarrangementet for det globale frølager.

Der vil blive holdt et årligt møde med repræsentanter for de nordiske nationale programmer. I første omgang vil det handle om samarbejdet mellem de meget forskellige programmer.

NordGen er i gang med at indføre et system til håndtering af sMTA'en (standard Material Transfer Agreement) under FAO's internationale traktat. Det har indebåret en del vanskeligheder.

De nordiske lande skal have afklaret, hvordan ansvaret for in vitro bevaring af kartofler skal fordeles fremover.

NordGen er i færd med at repatriere (genindføre) nordisk hvede, havre og kårroer fra Vavilov-instituttet i Skt. Petersborg. Næste år gælder det rug.

NordGen trækker sig ud af det SIDA finansierede SeedNet projekt på Balkan som følge af uklarhed om genbankens rolle i projektet. SADC-projektet, om genbanks-samarbejde i det sydlige Afrika, vil blive afsluttet i udgangen af 2010.

NordGen vil begynde at indsamle reliktplanter på tre lokaliteter i Danmark i samarbejde med Bernt Løjtnant, der er specialist på dette emneområde.

NordGens omtale af den ekspanderende samling fik udvalget til at rejse spørgsmålet om, hvordan NordGen skal prioritere sin bevaringsindsats. Eftersom det i sigens natur ikke er muligt at bevare alt nordisk plantemateriale af en given mandart, hvordan skal man så udvælge det materiale, der skal bevares?

Udvalget foreslog, at Danmark tog initiativ til at lave et nordisk projekt om dette problem.

4. Det forestående møde i FAO's kommission for genetiske ressourcer

Der skal være møde i FAOs kommission for genetiske ressourcer 19.-23. oktober 2009.

Kommissionen blev oprettet i 1983 med fokus på plantegenetiske ressourcer for fødevarer og jordbrug. I 1995 blev dens mandat udvidet til også at omfatte andre typer genressourcer for fødevarer og jordbrug. Kommissionen er dog først nu for alvor begyndt at tænke på at inddrage andet end jordbrugets plante- og dyregenetiske ressourcer i sit arbejde.

Dagsordenen for det forestående møde (benævnt CGRFA-12) blev uddelt og gennemgået. Dagsordenen ligger på FAOs hjemmeside.

Der skal vedtages en strategisk plan for kommissionens fremtidige arbejde. Arbejdet vil udover jordbrugets plante- og dyregenetiske ressourcer også involvere skov, mikroorganismer, invertebrater og akvatiske organismer. I første omgang skal der tilvejebringes et overblik over de forskellige typer genressourcer: hvilke organismer der indgår, hvad er deres rolle og bevaringsstatus etc.

Kommissionen offentliggør nu den anden statusredegørelse for klodens plantegenetiske ressourcer for fødevarer og jordbrug ("State of the Worlds Plant Genetic Resources for Food and Agriculture"). Udover at være et vigtigt opslagsværk for det plantegenetiske område, vil værket også danne baggrund for en efterfølgende opdatering af den globale handlingsplan for jordbrugets plantegenetiske ressourcer ("Global Plan of Action").

Kommissionen vil lave en tilsvarende global statusredegørelse for skovbrugets genressourcer og har fremlagt en arbejds- og tidsplan for det. Danmark vil i den forbindelse skulle producere en landerapport om tilstanden af de danske skovgenetiske ressourcer.

Udvalgets repræsentant fra Miljøministeriet støttede overordnet, at den nævnte globale statusopgørelse, og dermed også den danske landerapport, blev lavet. Men den skitserede arbejds- og tidsplan virker ikke realistisk i lyset af de relativt begrænsede ressourcer, som FAO har afsat til det skovgenetiske område.

5. Status for nordisk projekt om planteforædling

Vil der i fremtiden være sorter tilgængelige, som er tilpasset til nordiske vækstbetingelser? Det er det overordnede spørgsmål i et nordisk projekt, der er iværksat på svensk foranledning. Spørgsmålet er blevet aktuelt bl.a. som følge af indskrænkninger i nordisk planteforædling – f.eks. foregår der i dag ingen forædling af grøntsager i de nordiske lande. På denne baggrund foreslår Sverige, at der laves en fælles nordisk indsats for at styrke udviklingen af plantesorter til nordiske forhold.

Fødevareministeriet har drøftet det svenske forslag med en gruppe af danske interessenter. Efterfølgende har de nordiske landbrugsministre behandlet sagen på deres møde i sommeren 2009. Ministre anerkendte, at der var et problem og bad sekretariatet om at arbejde videre med det. Sekretariatet forventes at komme med et udkast til beslutningsforslag senere på året.

Danmark har påpeget, at der indgår mange elementer i udviklingen af tilpasset plantemateriale, og at man som udgangspunkt er nødt til at behandle hver afgrøde særskilt. I nogle afgrøder foregår der f.eks. stadig forædling, i andre gør der det ikke.

Det betyder, at man i nogle afgrøder f.eks. kunne satse på at støtte præforædling, mens det i andre afgrøder måske vil det være bedre at arbejde for, at der sker en afprøvning under nordiske forhold. Midlerne til sådanne aktiviteter skal komme fra både private og offentlige aktører, herunder universiteter.

Udvalget påpegede, at spørgsmålet var vigtigt og bad om løbende at blive holdt orienteret om udviklinger i sagen.

6. Udkast til EU-regler om bevaringssorter af grøntsager

EU-Kommissionen har udsendt et udkast til regler om handel med bevaringssorter af grøntsager og ”sorter uden kommerciel betydning, der er tilpasset særlige vækstbetingelser”. Sidstnævnte type sorter er tidligere blevet kaldt ”hobbysorter” eller ”amatørsorter”.

Udkastet skal drøftes den 21. september 2009 i den stående komite for frø. Plantedirektoratet forventer, at udkastet vil blive vedtaget ved denne lejlighed, eftersom det er lavet over samme skabelon, som det tidligere vedtagne direktiv om bevaringssorter af landbrugsplanter.

Udkastet er blevet rundsendt til udvalget med anmodning om bemærkninger.

NordGen har skriftligt påpeget, at udkastets procedurer virker meget bureaukratiske i forhold til den mængde frø, der tillades markedsført. Flere udvalgsmedlemmer støttede dette og tvivlede stærkt på, at direktivet ville komme til at fungere.

Det ville heller ikke kunne dække behovet for udvikling af plantemateriale til det økologiske jordbrug eller til nicheproduktioner.

Plantedirektoratet sagde, at udkastet var et kompromisforslag, der var bygget over samme læst som direktivet om bevaringssorter af landbrugsplanter. Og forhandlingerne om sidstnævnte havde varet adskillige år. Det skyldtes, at Medlems Staterne har meget forskellige opfattelser af, hvordan området bør reguleres. Samme meningsforskelle findes også hos emneområdets interessenter, herunder i Danmark. Plantedirektoratet vurderer derfor, at det ikke er realistisk at forvente større ændringer af det foreliggende kompromisforslag.

Plantedirektoratet fandt videre, at forhandlingerne var blevet vanskeliggjort af, at der var meget få praktiske erfaringer med regulering af bevaringssorter. Når direktivet skal evalueres efter nogle år, ville Medlems Staterne kunne drøfte sagen på et mere kvalificeret grundlag.

På denne baggrund vil Plantedirektoratet anbefale, at direktivet vedtages uden større ændringer.

Plantedirektoratet var enig i, at det nuværende direktivforslag ikke muliggjorde udviklingen af sorter til bl.a. økologisk jordbrug. Dette spørgsmål ville kunne tages op i forbindelse med den nyligt iværksatte revidering af EU's samlede frølovgivning.

7. Eventuelt

Udvalget stiler i mod at holde næste møde primo marts 2010 og bad Plantedirektoratet om snart at fastlægge en endelig dato.

Bilag 1: Status for projektet ”Bevaring af plantegenetiske ressourcer i de vilde slægtninge til jordbrugets afgrøder”

Projektet er bevilget til at løbe fra 1. januar 2008 til 30. oktober 2010. I forbindelse med at Gitte Kjeldsen Bjørn overtog projektledelsen blev der lavet en reorganisering. Det her bevirket at

Gitte har fået hjælp af 10 personer fra Institut for Havebrugsproduktion i Årsløv. De udvalgte personer har alle kendskab og interesse for botanik, og de bidrager hver for sig med nogle ressourcer som er vigtige for at kunne fuldføre projektet til alles tilfredsstillelse. F.eks. er en af personerne dygtig til at arbejde med Access, og en anden har stor viden om fotoudstyr og brug af GPS. Det har betydet at de har kunnet oplære de andre til at bruge de forskellige værktøjer som er nødvendig i dette projekt.

I løbet af vinteren 2009 er der udviklet en Database i Access. Databasen blev gennemgået på et møde i slutningen af april hos NordGen i Sverige, hvor bl.a. den databaseansvarlige deltog. Mødedeltagerne fandt at databasen var meget anvendelig og at den nemt kan implementeres i deres system. Der er desuden udviklet et felt-skema, som er nemt at udfylde og hvor felterne passer til det som skal indtastes i databasen. Det har betydet at en stor del af de registreringer der er lavet indtil 1. september 2009 er blevet tastet ind i databasen. Databasen er opbygget således at man kan gå ind og lave relevante søgninger (forespørgsler), når man har besluttet sig for at besøge en bestemt lokalitet i Danmark. F.eks. er arternes blomstringstid indtastet, hvilket gør det muligt at lave søgninger efter arter som blomstrer i en bestemt måned. På den måde kan vi koncentrere os om de arter som er nemme at finde på et givent tidspunkt. Oplysninger fra hjemmesiderne www.naturdata.dk og www.fugleognatur.dk, har vi også indtastet, således at vi nemmere kan finde frem til især de sjældne arter på vores liste. Inden nogen tager af sted på felt tur laver de en søgning på hvad der er fundet på den pågældende lokalitet, og hvad kan man forvente at man kan finde. På den måde bliver felt turene mere målrettede og succesen større. I løbet af vinteren fik vi også lavet et en kort beskrivelse af hver art, hvor de vigtigste oplysninger med blomstringstid, hyppighed, lokalitet, beskrivelse af planten, specielle kendetegn og forvekslingsmuligheder blev beskrevet. Derudover billeder der viser nogle af de vigtige kendetegn for arten. Der er lavet et A4 ark for hver plante. Disse har man haft med ud i felten, og det har vist sig at være et rigtig godt værktøj. Når en lokalitet er blevet besøgt har vi også kontaktet botanikere/naturvejledere, som har kendskab til området, for på den måde nemmere at kunne finde frem til arterne. Vi har stor hjælp af Henry Nielsen og Peter Wind, som begge er meget dygtige og anerkendte botanikere. De er bl.a. med til at kigge på nogle af de fund vi har gjort, således at vi på den måde kan kvalitetssikre det arbejde vi laver.

Fremdriften i projektet ser meget tilfredsstillende ud. Vores mål med at gennemføre hovedparten af dataregistreringen i 2009 ser derfor ud til at kunne holde. I alt har vi fundet populationer af 77 af arterne.

Gitte K. Bjørn